

30.8.2017

EOAK/2871/2016

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Anu Rita

LIIKUNTAVAMMAISEN VANGIN SJOITTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli sijoittamistaan Helsingin vankilaan, kielteistä ratkaisua hänen avolaitokseen sijoittamistaan koskevaan hakemukseensa sekä olosuhteitaan ja toimintamahdollisuuksiaan Helsingin vankilassa. Pyörätuolilla liikkuva kantelija on alun perin kirjoittanut yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistoon, josta asian käsittely on siirretty eduskunnan oikeusasiamiehelle.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen selvitys ja Helsingin vankilan selvitys sekä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunto. - - -

- - -

3 RATKAISU

3.1

Sijoittelupäätökset

Kantelijan mukaan hän on anonut siirtoa avolaitokseen ja vankila on puoltanut siirtämistä. Arviointikeskus ei kuitenkaan ole suostunut siirtoon. Kantelija kertoo myös, ettei hän ole saanut kunnollisia perusteita pyynnöistään huolimatta, vaan vankeuslaki on vain siteerattu ympäripyöreästi.

Vankeuslain 6 luvun 1 §:ssä säädetään avolaitokseen siirtämisestä ja 4 luvun 8 §:ssä vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteista.

1 §

Siirtäminen suljetusta vankilasta avolaitokseen

Vanki voidaan rangaistuksen pituudesta riippumatta siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen määräajaksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan ottaen huomioon sen, mitä 4 luvun 8 §:ssä säädetään, jos:

- 1) avolaitokseen siirtäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista;
- 2) vanki soveltuu avolaitoksessa järjestettävään tai muuhun avolaitoksen hyväksymään toimintaan;
- 3) voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä, ei syyllisty rikokseen eikä poistu avolaitoksesta luvatta; ja
- 4) vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja dopingaineita sekä sitoutuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan.

8 §

Vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteet

Sijoitettaessa vankeja vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Sijoituspäätöstä tehtäessä tulee lisäksi kiinnittää huomiota vangin mahdollisuuksiin hoitaa vankeuden täytäntöönpanoon liittyviä asioita omalla kielellään. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Lisäksi on otettava huomioon, mitä 9 §:ssä säädetään.

Alle 18-vuotias on sijoitettava sellaiseen vankilaan, että hänet voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Helsingin vankilan lausunnoissa oli puollettu siirtoa. Lausuntojen lähtökohtana oli, että Helsingin vankilassa ei pystytä riittävästi huomioimaan liikuntavammaisen vangin tarpeita.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen selvityksen mukaan kantelija haki kolme kertaa suljetusta vankilasta avolaitokseen. Kanteluun liitetty päätös on annettu järjestyksessä toiseen hakemukseen. Kolmas hakemus ratkaistiin myönteisesti.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskus on kanteluun antamassaan selvityksessä yksityiskohtaisesti selvittänyt sijoittelupäätösten perusteita ja niiden valmistelua. Arviointikeskus on parhaan sijoittamisvaihtoehdon selvittämiseksi ollut asian eri vaiheissa yhteydessä niin mahdollisiin sijoitusvankiloihin olosuhteiden ja toimintojen osalta kuin vankiterveydenhuollon yksikköönkin kantelijan hyvinvointiin liittyvien tarpeiden osalta. Selvityksen mukaan myös kantelijan itsensä kanssa on keskusteltu avolaitokseen sijoittamisen esteistä ja toiminnan järjestämisestä Helsingin vankilassa. Selvityksessä katsotaan, että kantelijan voidaan olettaa tienneen sekä hänen kanssaan käytyjen keskustelujen että hänelle annettujen päätösten pohjalta ne esteet, joihin avolaitokseen siirtämättä jättäminen perustui. - -

Omana kannanottonani ilmoitan seuraavan.

Avolaitossijoituksesta päätettäessä joudutaan punnitsemaan useita eri seikkoja. Kantelijan tapauksessa on ollut sekä hänen siirtoaan puoltavia että sitä vastaan puhuvia seikkoja. Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katson, että Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskus ei ole ylittänyt sillä asiassa olevaa harkintavaltaa ratkaistessaan kantelijan hakemukset kielteisesti. Arviointikeskuksen päätös on kuitenkin perustelujen kirjaamisen osalta ongelmallinen kahdella tavalla.

Voin ensinnäkin yhtyä kantelijan näkemykseen siitä, että kielteisen päätöksen perustelut olivat osittain yleisluonteiset. Laillisuusvalvonnassa on jo pitkään ja toistuvasti jouduttu kiinnittämään huomiota siihen, että Rikosseuraamuslaitoksessa tehtävissä vankia koskevissa päätöksissä ei esitetä kaikkia perusteita eivätkä esitetytkään perusteet usein ole riittävän konkreettisia. Perusteluna käytetään toisinaan edelleen vain oikeusohjeen abstraktin sanamuodon toistamista, vaikka se ei riitä täyttämään veloitetta perusteen kirjaamisesta. Päätöksen tulee sisältää kaikki pääasialliset tosiasia-perusteet.

- - -

Minulla ei ole syytä epäillä arviointikeskuksen kertomaa siitä, että kantelijan kanssa oli keskusteltu perusteista, ja pidän sitä myönteisenä. Asian läpikäyminen suullisesti ei kuitenkaan poista viranomaisten velvollisuutta perustella päätös myös kirjallisesti.

Arviointikeskuksen selvitykseen on liitetty asiakirja, joka on merkitty salassa pidettäväksi kantelijalta. Aluekeskus toteaa lausunnossaan, että sikäli kuin päätös on perustunut salassa pidettäviin tietoihin, olisi päätöksestä tullut ilmetä, että osa perusteluista on salassa pidettäviä. Voin yhtyä aluekeskuksen lausumaan.

Ylimmän laillisuusvalvojan päätöksissä on usein jouduttu ottamaan kantaa siihen, että osa perusteista on jätetty kirjaamatta sen vuoksi, että niiden on arvioitu olevan vangilta salassa pidettäviä. Salassapitotarve ei oikeuta siihen, että perusteet eivät ole löydettävissä osana päätöstä. Olen itse arvioinut asiaa muun muassa seuraavasti.

"On kestämätön ajatus, että ne päätösperusteet, joita ei jostakin syystä katsota voivan esittää päätöksen kohteena olevalle vangille, voitaisiin jättää kokonaan kirjaamatta. Tällöin päätöksen lainmukaisuus ei ole jälkikäteen kontrolloitavissa. Perustuslain 21 §:n asettama oikeus oikeusturvaan tarkoittaa myös sitä, että toiminnan pitää olla valvottavissa, mikä edellyttää muun muassa päätöksien riittävä täsmällisyyttä. Totesin jo selvitys- ja lausuntopyyntöissäni, että viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan voinee joissakin tapauksissa olla mahdollista, että jopa vankia itseään koskevat tiedot, esimerkiksi henkilönkatsastuspäätöksen perusteet, pidetään häneltä salassa. Päätösperusteet tulee näissäkään tapauksissa kirjata. Tällöin sen ratkaiseminen, onko vangilla oikeus nähdä itseään koskevat tiedot, kuuluu viime kädessä tuomioistuimelle, edellä mainitun lain (JulkL) mukaisesti.

Tosiasiaperusteiden kirjaaminen päätökseen ei tarkoita sitä, että ne tiedot, joiden osalta vankilan mielestä on tarve ja lainmukaiset edellytykset pitää ne salassa vangilta itseltään, tulisi antaa hänelle. Olen ratkaisussani, johon Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on viitannut, todennut myös seuraavaa.

"Peruslähdekohta on, että ellei käsillä ole laista sinänsä johdettavissa olevaa välttämättömiin syihin perustuvaa kieltäytymisperustetta, tiedon antamisessa tulee noudattaa avoimuutta.

Tarvittaessa vankia tulee myös neuvoa pyytämään tieto toimenpidettä koskevan päätöksen sisällöstä, jolloin hänellä on mahdollisuus saada viranomaisen valituskelppoinen ratkaisu siitä, onko asiakirjassa salassa pidettävää tietoa." (pätös 29.8.2008, dnro 1933/4/07)

On rikosseuraamusviranomaisten ratkaistavaksi kuuluva asia, kuinka päätös laaditaan siten, että siitä kyetään esittämään vangille hänelle julkinen osa, mutta tarvittaessa myös pitämään salassa ne tiedot, jota ei katsota voitavan antaa hänelle. Totean kuitenkin, että päätösasiakirjan tulee muodostaa kokonaisuus, jonka kaikki osat ovat vaivatta löydettävissä. Viitataan myös siihen, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään hyvästä tiedonhallintavasta sekä arkistotoimesta säädettyyn." (Pätös 26.4.2012, dnro 3619/2/09)

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on kantelussa kyseessä olevien tapahtumien jälkeen antanut ohjeen Asianosaisilta salassa pidettävien tietojen käyttö päätöksenteossa (dnro 2/004/2017, voimaan 1.2.2017).

Ohjeen 5. kohdan mukaan päätöksestä tulee ilmetä se, jos päätös perustuu osittain tai kokonaan asianosaiselta salassa pidettäviin perusteisiin ja säännös, johon salassapito perustuu. Lisäksi siinä ohjeistetaan julkisuuslain 14 §:n mukaiseen menettelyyn eli muun muassa antamaan tieto, että asiakirjapyyntö voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi, jolloin asiasta tehdään kirjallinen päätös. Ohjeessa on kannanotto myös siihen, mihin salassa pidettäväksi arvioidut perusteet tulee kirjata.

Keskushallintoyksikön ohje ei ole ollut kanteluaikaan voimassa. Päätöksen asianmukaisessa perustelemisessa ei kuitenkaan ole kyse vain keskushallintoyksikön ohjeen noudattamisesta, vaan lakiin ja viime kädessä perustuslakiin perustuvista velvoitteista, jotka viranomaisen tulee tuntea ja joita sen tulee noudattaa.

3.2

Fyysiseltä toimintakyvyltään rajoittuneen vangin sijoittamisesta yleisesti

Vaikka kantelijaa sijoitettaessa ei ole menetelty lainvastaisesti, kantelu ja siihen saatu selvitys kuvastavat mielestäni hyvin yleisempääkin liikuntavammaisten vankien sijoittamista koskevaa ongelmaa Rikosseuraamuslaitoksessa. Ymmärtääkseni Rikosseuraamuslaitoksella ei ole kantelijaa sijoitettaessa ollut käytettävissä riittävästi tiloja, jotka olisivat sekä vastanneet hänen tapauksessaan edellytettyä turvallisuustasoa että vastanneet hyvin hänen tarpeitaan liikuntavammaisena ja ongelmitta mahdollistaneet hänelle toimintoihin osallistumisensa, vankien yhteiseen käyttöön tarkoitettuihin tiloihin pääsyn ja vapaa-ajan vieton muiden vankien kanssa.

Helsingin vankilan henkilökunnan näkemys vaikuttaa olleen, ettei vankila ole ollut tapahtumahetkisiltä tiloiltaan liikuntavammaiselle parhaalla mahdollisella tavalla soveltuva eikä vankilan henkilöstöresursoinnissa ole otettu huomioon, että liikuntavammaisen vangin kanssa työskentelyyn tarvittaisiin enemmän työvoimaa kuin muiden vankien kanssa.

Arviointikeskuksen selvityksestä käy ilmi, että Riihimäen vankilan inva-selliä ei voitu käyttää kantelijan sijoittamiseen, koska vankilaan pyörätuolilla pääsyn mahdollistava henkilönostin ei ollut käyttökuntoinen. Arviointikeskuksen mukaan Itä- ja Pohjois-Suomen alueen laitoksissa olevat liikuntavammaiselle soveltuvat paikat olivat tapahtumahetkellä täynnä ja samoin Turun vankila oli yliasutuksen vuoksi esittänyt kantelijan sijoittamista muualle.

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja on Riihimäen vankilan tarkastuksella ottanut kantaa vankilan inva-sellin käyttökelpoisuuteen (tarkastus 17.5.2016, pöytäkirja EOAK/1653/2016). Tarkastushavainnot olivat tältä osin seuraavat.

”Vankilaan oli tehty peruskorjauksen yhteydessä inva-selli, jota käytiin katsomassa. Selli on kuitenkin ollut sellaisen vankien käytössä, jotka eivät tarvitse inva-varusteltua selliä. Apulaisjohtaja - - [nimi poistettu] mukaan inva-sellin sijaintiosaston toiminta ei sovellu liikuntavammaiselle vangille. Lisäksi ulkoilussa käyminen tai rakennuksesta poistuminen tai sisäänmeneminen muutoinkaan ei onnistu, koska ulos ja ulkoilupihalle johtavalla ovella oleva nostolaite ei toimi. Tämä ”hissi” on ulkona taivasalla ja apulaisjohtajan mukaan sen vuoksi jatkuvasti epäkunnossa. Mahdollisesti nostolaite on myös palo- ja pelastustien tiellä. Apulaisjohtajan näkemyksen mukaan se olisi parasta poistaa. Tarkastajat kiinnittivät huomiota myös siihen, että sisäänkäynniltä työtoiminnan rakennukselle päin lähdetessä on jyrkkä mäki, jota ei ehkä ole mahdollista kulkea pyörätuolilla, joten on kyseenalaista, pystyisikö pyörätuolia käyttävä vanki nostolaitteen toimiessakaan omatoimisesti poistumaan osastolta muualle kuin ulkoilupihan suuntaan.” Tarkastuksella tuli vankilan johdon kertomana esiin myös, että vankilaan oli joku aika sitten määrätty sijoitettavaksi pyörätuolia käyttävä vanki. Vankia ei ollut voitu ottaa vastaan, koska vankilalla ei tosiasiallisesti ole valmiutta pyörätuolia käyttävän vangin sijoittamiseen ja hänen lainmukaisten oikeuksiensa toteuttamiseen.

Apulaisoikeusasiamies totesi toimenpiteenään tarkastushavaintoihin seuraavaa.

Vankilan mahdollisuus ottaa vastaan liikuntarajoitteisia vankeja on syytä selvittää. Nykyisellään se vaikuttaa hyvin ongelmalliselta. Joko tilanne on saatettava sellaiseksi, että liikuntavammaiselle vangille voidaan tarjota vangeille lain mukaan kuuluvat oikeudet yhdenvertaisesti muiden vankien kanssa hänen joutumattaan vammansa takia perusteetta eri asemaan kuin muut tai ellei tämän vaatimien korjaustoimiin ryhdytä, toimivaltaisen tahon lienee syytä päättää, ettei Riihimäen vankilassa ole inva-selliä. Tällöin tulee ottaa huomioon, että Rikosseuraamuslaitoksen tulee

kuitenkin kokonaisuutena kyetä tarjoamaan asianmukaiset tilat ja laittamaan lain mukaisesti täytäntöön myös liikuntavammaisten vankien tuomiot.

Olen itse käsitellyt liikuntavammaisen vangin olosuhteita ja toimintamahdollisuuksia vankilassa päätöksessäni 26.9.2014 (Dnro 2391/4/13). Totesin tuossa päätöksessä muun ohessa seuraavaa¹.

Vankeuslaki edellyttää, laissa mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta, että kaikilla vangeilla on mahdollisuus viettää aikaa muiden vankien kanssa ja osallistua sellin ulkopuolella erilaisiin toimintoihin. Vammaisilla ja muuten toimintakyvyltään rajoittuneilla vangeilla tulee tässä suhteessa olla samat mahdollisuudet kuin muillakin vangeilla. Pidän lain vastaisena sitä, että pyörätuolilla liikkuvan vangin mahdollisuudet viettää aikaa sellinsä ulkopuolella ja mahdollisuudet osallistua toimintaan estyvät tosiasiallisesti lähes täysin hänen vammansa vuoksi. Liikuntarajoite ei saa johtaa siihen, että vanki viettää rangaistusajansa vammaisuudestaan johtuen eristyksenomaisissa olosuhteissa.

Liikuntarajoitteisella vangilla tulee olla mahdollisuus sijoittua avolaitokseen samoin perustein kuin muillakin vangeilla. Yhdenvertaisen kohtelun vaatimus kieltää terveydentilaan perustuvan syrjinnän. Pyörätuolilla liikkuvaa vankia ei voida katsoa sinänsä avolaitokseen soveltumattomaksi, vaikka joissakin avolaitoksissa olosuhteet olisivatkin sellaiset, että liikuntarajoitteisen vangin ei voida katsoa soveltuvan sinne tai siellä järjestettävään toimintaan. Yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi pidän selvänä, että Suomessa tulee olla avolaitoksia, joissa olosuhteet olisivat sellaiset, että niihin voidaan sijoittaa myös vammaisen tai liikuntarajoitteisen vanki, jos avolaitokseen sijoittamisen edellytykset muuten täyttyvät. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on ilmoittanut selvittävänsä vankiloiden tilanteen liikkumisesteettömyyden suhteen.

Päätökseni yhteenveto kuului seuraavasti.

Pidän tärkeänä, että vammaisen tai toimintakyvyltään rajoittuneen vangin tarpeet otetaan sijoittelussa ja toiminnan suunnittelussa yksilökohtaisesti huomioon. Tässä suunnittelussa arviointikeskuksen ja vankiloiden sekä tarvittaessa terveydenhuoltoyksikön välinen yhteistyö on tärkeää. Rangaistusajan suunnittelun lopputuloksena sijoittelun ja suunnitellun toiminnan tulisi olla sellaista, että se vastaisi mahdollisimman hyvin muiden vankien sijoittelua ja toimintamahdollisuuksia. Tarvittaessa muun muassa toimintoihin osallistumismahdollisuuteen tulee varautua erityisjärjestelyin.

Pyydän Rikosseuraamuslaitosta ilmoittamaan, miten se tulee jatkossa varmistamaan, että vammaisen tai toimintakyvyltään rajoittuneen vangin tarpeet tulevat riittävällä tavalla otetuksi huomioon vangin sijoittelussa ja toimintaan osallistumisessa.

Totean lisäksi, että mielestäni on perustuslaissa taatun yhdenvertaisuuden kannalta kestävämpiä, jos pyörätuolilla liikkuvalla vangilla ei ole mahdollisuutta päästä avolaitokseen johtuen siitä, että osaksikaan esteettömiä avolaitoksia ei ole. Nähdäkseni Rikosseuraamuslaitoksen tulee ryhtyä esteettömyyden lisäämiseen tähtääviin toimiin. Pidän positiivisena sitä, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue on ilmoittanut selvittävänsä rakentamiseen liittyvät mahdollisuudet alueen avolaitosten osalta 2013 syksyn aikana.

Pyydän rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä ilmoittamaan, mihin käsitykseni liikuntarajoitteisen vangin mahdollisuuksista sijoittua avolaitokseen on antanut aihetta sekä ilmoittamaan, mikä on ollut tulos siinä selvityksessä, jossa on kartoitettu liikkumisesteettömyyttä vankiloissa.

Arviointikeskuksen selvityksen mukaan Etelä-Suomen alueen vankiloista Helsingin vankilaan on valmistumassa toimintarajoitteisille vangeille tilat vankilan peruskorjauksen valmistuttua. Myös Helsingin vankilan johtaja on keväällä 2017 vankilaan tehdyn apulaisoikeusasiamiehen tarkastuksen yhteydessä kertonut, että tuolloin peruskorjauksen alla olevalle C-osastolle, joka

¹ Päätös on kokonaisuudessaan luettavissa internetsivuilta www.oikeusasiamies.fi.

valmistuu vuoden päästä, tulee kaksi uutta inva-selliä. Osastolle tulee myös hissi mahdollistamaan pyörätuolilla liikkumista yms. paremmin. Johtajan mukaan nykyiset inva-sellit tullaan ottamaan normaalikäyttöön, mutta ne ovat tarvittaessa edelleen käytettävissä myös nykyiseen tarkoitukseensa.

Määrältään riittävien ja liikuntavammaisille vangeille riittävän hyvin soveltuvien tilojen valmistuminen on mielestäni kestänyt varsin kauan. Ongelma on ollut tiedossa jo pitkään. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö ilmoitti päätökseni 26.9.2014 (Dnro 2391/4/13) johdosta 13.2.2015, että alustavan suunnitelman mukaan Jokelan vankilan avovankilaosaston muutokset saadaan toteutettua lokakuun loppuun 2015 mennessä. Tosiasiassa inva-selli valmistui lokakuussa 2016. Kun tilanne kuitenkin on parantunut ja edelleen parantumassa, asia ei ainakaan tässä vaiheessa anna minulle aiheutta toimenpiteisiin.

3.3

Kantelijan olosuhteet Helsingin vankilassa

Kantelija siirrettiin Helsingin vankilaan 29.2.2016. Hän esitti kirjoituksissaan Helsingin vankilan osalta muun muassa seuraavaa.

Pyörätuolilla liikkuminen on Helsingin vankilan vanhassa ja sokkeloisessa rakennuksessa mahdotonta. Hälytyksen tekeminen esimerkiksi kaatumisen sattuessa ei ole mahdollista, koska vartijakutsu on niin ylhäällä, ettei siihen lattialla maaten yllä. Tältä osin asia on kantelijan mukaan korjaantunut 1.7.2016 hänen saatuaan kannettavan hälyttimen.

Portaat estävät ulkoilun. Kantelija voi vain "vilkuilla ovesta ulos". Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston virkamiehen puhelimitse allekirjoittaneelle esittelijälle kertoman mukaan kantelija oli kertonut, että hän pääsee "ulkoilemaan" oviaukkoon, mutta ei pihamaalle asti.

Kantelija kirjoitti edelleen, että portaiden takia kirjastoon ja kuntosalille ei ole mahdollista päästä. Portaiden takia myös monet muut asiat, jotka ovat muille vangeille mahdollisia, eivät ole mahdollisia hänelle.

Toukokuussa tapaamista ei ollut toteutettu, koska hissi oli rikki. Tapaamiselle ei ollut muuta estettä ja tapaajat olivat jo tulleet vankilaan. Kantelijan mukaan mitään työtä tai opiskelua ei ole tarjolla hänen toiveistaan huolimatta, mistä on seurauksena muita vankeja heikompi ansiotaso.

Eräitä oikeusohjeita

Vankeuslain mukaan vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan muun muassa terveydentilan tai vammaisuuden perusteella.

En pidä hyväksyttävänä syynä sitä, että vankilan tilat eivät rakenteellisesti vastaa liikuntavammaisten tarpeita enkä sitä, että henkilökunnalla ei ole riittävän usein aikaa avustaa vankia. Rikosseuraamuslaitoksen tulee lähtökohtaisesti järjestää myös vammaisten vankien olosuhteet muiden vankien tilannetta vastaaviksi.

Nykyisin myös yhdenvertaisuuslaissa edellytetään viranomaisen toimia vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi seuraavasti.

15 §

Kohtuulliset mukautukset vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi

Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoritua työtehtävistä ja edetä työuralla.

Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen ihmisen tarpeiden lisäksi 1 momentissa tarkoitetun toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki.

Työnantajan on pyynnöstä viipymättä annettava kirjallinen selvitys menettelynsä perusteista vammaiselle, joka katsoo kohtuullisten mukautusten epäämisen vuoksi tulleen syrjityksi työtä tai virkaa hakiessaan taikka työ- tai virkasuhteessa.

Hälytysmahdollisuus

Vankilan selvityksen mukaan kantelijan sellissä oleva vartijakutsu ei ole ollut lattiatasossa, joten kaatuessaan vanki ei olisi voinut tehdä hälytystä. Helsingin vankilan valvontahenkilökunnalla ei kuitenkaan ole ollut tiedossa, että kantelijalla olisi ollut erityinen vaara kaatua sellissä. Vankilan johtaja huomauttaa lausunnossaan, että huonolla onnella kuka tahansa vanki voi kaatua eikä kykene hälyttämään apua. Kantelijalle oli 1.7.2016 annettu kannettava hälytin, jotta mahdollinen kaatumariski olisi huomioitu. Selvityksen mukaan sellin sijainti osaston valvomoon nähden mahdollisesti tarvittaessa avun saannin huutamalla myös ilta- ja yöaikaan.

Vankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan vankilassa on oltava turvallisuuden edellyttämät hälytys- ja muut tekniset turvajärjestelmät.

Kantelijan sellissä on ollut sellivarustukseen kuuluva vartijakutsumahdollisuus. Epäselväksi jää, milloin vankilan tietoon tuli kantelijan näkemys, että tämä sellissä oleva hälytysmahdollisuus ei ole hänen kohdallaan riittävä. Vankila on ryhtynyt toimenpiteisiin tilanteen parantamiseksi, tosin kantelija on ollut normaalin vartijakutsumahdollisuuden varassa ajalla 1.3.–30.6.2016. Vastaisuudessa liikuntavammaisten vankien osalta olisi perusteltua selvittää heti vangin vankilaan saapuessa, onko sellissä heidän tilanteeseensa nähden riittävä turvajärjestelmä ja miten se voidaan tarvittaessa saada riittäväksi.

Ulkoilu

Vankilan selvityksessä on kiistetty kantelijan kertoma, että hän voi ulkoilun sijasta vain ”vilkuilla ovesta ulos”. Vankilan mukaan kantelijalla on ollut mahdollisuus itsenäisesti siirtyä ulkoilemaan portaiden ylätasanteelle, jossa hänellä on ollut muutaman neliömetrin liikkumatila. Varsinaiselle ulkoilupihalle hänen ei ole oma-aloitteisesti ollut mahdollista päästä. Selvityksen mukaan ulkoilupihalle johtavat jyrkät kattamattomat portaat eikä portaissa ole luiskaa, jota pitkin pyörätuoli voitaisiin kenenkään terveyttä vaarantamatta siirtää sisään ja ulos. Toisaalta selvityksessä kerrotaan, että kantelija olisi kuljetettu varsinaiselle ulkoilupihalle, mikäli hän olisi esittänyt tällaisen toiveen.

Vankeuslain 7 luvun 6 §:n mukaan vangille on annettava mahdollisuus ulkoilla vähintään tunti päivässä, jollei vangin terveydentila taikka vankilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä erityisen painava syy ole esteenä.

Lain mainitsema terveydentila ulkoilun rajoittamisperusteena ei luonnollisestikaan tarkoita sitä, että vanki on liikuntavammainen. Oleskelu muutaman neliön porrastasanteella ei mielestäni vastaa sitä, mitä laissa tarkoitetaan ulkoilulla. Näin asiaa on arvioinut myös aluekeskus lausunnossaan. Lähtökohtaisesti myös pyörätuolia käyttävällä vangilla tulee olla mahdollisuus ulkoilla samoin kuin muut vangit eli ulkoilupihalla yhdessä muiden vankien kanssa.

Jos vankilaan sijoitetaan liikuntavammaisia vankeja, vankilassa tulee olla myös soveltuvat, turvalliset tekniset ratkaisut siihen, että ulkoilu voidaan järjestää yhdenvertaisesti kaikille vangeille. Aluekeskuksen mukaan Helsingin vankilaan onkin liikuntaesteettömyysratkaisuja suunniteltaessa suunniteltu reitti, jota pitkin vanki pääsee avustettuna osaston käyttämälle ulkoilupihalle. Jos ulkoilupihalle pääsy edellyttää, että henkilökunta avustaa vankia, asiaa ei mielestäni tule jättää sen varaan, että vanki oma-aloitteisesti selvittää asiaa ja pyytää tätä mahdollisuutta, vaan vangille tulee vankilaan saapuessa kertoa, että hän voi saada henkilökunnalta apua ulkoiluun osallistuakseen. Selvityksestä ei käy ilmi, että kantelija olisi tiennyt mahdollisuudesta saada apua ulkoilupihalle pääsemiseksi.

Kirjastoon ja kuntosalille pääsy

Vankilan selvityksen mukaan kantelijan asuinosaston henkilökunta on mahdollisuuksien mukaan kuljettanut kantelijaa eri puolille vankilaa, mikäli hän on näin halunnut. Kantelijan toiminta- ja liikkumismahdollisuudet ovat kuitenkin olleet rajoitetummat kuin muilla vangeilla, koska Helsingin vankila ei sovellu pyörätuolilla liikkuvalla henkilölle ja koska vankilalla ei ole mahdollisuutta henkilökohtaisen avustajan järjestämiseen. Liikunnanohjaaja on antanut erikseen selvityksen, jonka mukaan hän on ohjannut kantelijaa omatoimisiin kuntoutusharjoituksiin ja myös tuonut hänet vankilan liikuntasalille harjoittelemaan.

Viittasin jo edellä aiempaan päätökseeni, jossa olen todennut seuraavaa.

”Vankeuslaki edellyttää, laissa mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta, että kaikilla vangeilla on mahdollisuus viettää aikaa muiden vankien kanssa ja osallistua sellin ulkopuolella erilaisiin toimintoihin. Vammaisilla ja muuten toimintakyvyltään rajoittuneilla vangeilla tulee tässä suhteessa olla samat mahdollisuudet kuin muillakin vangeilla. Pidän lain vastaisena sitä, että pyörätuolilla liikkuvan vangin mahdollisuudet viettää aikaa sellinsä ulkopuolella ja mahdollisuudet osallistua toimintaan estyvät tosiasiallisesti lähes täysin hänen vammansa vuoksi. Liikuntarajoite ei saa johtaa siihen, että vanki viettää rangaistusajansa vammaisuudesta johtuen eristyksenomaisissa olosuhteissa.”

Kantelijan tilanne vaikuttaa olleen parempi, kuin tuossa aiemmassa kantelussa kyseessä olleella vangilla. Kantelijan asema ei silti ole ollut yhdenvertainen muiden vankien kanssa. Esimerkiksi kirjastoon ja liikuntatiloihin olisi tullut järjestää pääsy yhtä usein kuin muillekin vangeille, liikuntatiloihin ehkä useamminkin, koska kantelijan rangaistusajan suunnitelman keskeisenä tavoitteena on ollut fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn ylläpito.

Minulla ei ole perusteita arvostella yksittäisten virkamiesten toimintaa. En epäile liikunnanohjaajan selvitystä, että hänen mahdollisuutensa henkilökohtaisen ohjauksen antamiseen on vankilan ainoana liikunnanohjaajana hyvin rajallinen ja että hän on tehnyt kaiken, mitä voi kohtuudella edellyttää.

Otan jäljempänä yhteenveto-kohdassa tarkemmin kantaa voimavaraongelmaan.

Tapaaminen

Kantelija ei päässyt tapaamiseen 9.4.2016, koska hissi oli rikki.

Vangilla on vankeuslain mukaan oikeus ottaa vastaan vierailijoita. Tämä oikeus ei kantelijan osalta toteutunut samoin kuin muiden vankien osalta.

Selvityksestä ei käy ilmi, oliko tapaamisen toteuttamiseksi mietitty joitakin erityisjärjestelyjä. Nähdäkseni ongelmaan olisi tullut yrittää löytää jokin ratkaisu, vaikka kyse olikin vain yhdestä tapaamiskerrasta.

Toimintaan sijoittaminen

Vankilan selvityksessä todetaan, että kantelija oli terveydentilansa vuoksi vapautettu toimintavelvollisuudesta. Selvityksen mukaan selliopiskelun tai sen tyyppisen toiminnan järjestämistä olisi harkittu, mikäli kantelija olisi tällaista halunnut.

Aluekeskus on lausunnossaan todennut seuraavaa.

- - -

Liikuntarajoitteisen vangin toiminnan suunnitteleminen ja toteuttaminen on haasteellista, kuten tästäkin tapauksesta voidaan havaita. Arviointikeskus on etukäteen kartoittanut ja suunnitellut kantelijan toimintamahdollisuuksia vankilassa. Myös terveydenhuolto on ollut mukana suunnittelussa. Tästä huolimatta tosiasiallisesti kantelijalla ei ole ollut samanlaisia mahdollisuuksia toimintaan ja sellin ulkopuolella oleskeluun kuin muilla vangeilla. Liikuntarajoite ei saisi johtaa tilanteeseen, jossa vanki viettää rangaistusaikansa lähes ilman toimintaa omassa sellissään.

Omana kannanottonani totean, että kantelijalle on Helsingin vankilassa järjestetty jonkin verran rangaistusajan suunnitelman mukaista toimintaa. Ilmeisesti hän on kuitenkin ollut toiminta-aikaan pääosin sellissään ilman, että hänellä olisi ollut rangaistusajan suunnitelman tavoitteita tukevaa mielekästä toimintaa. Tilanne on ollut hänen kannaltaan epätyytyttävä.

Yhteenveto

Arviointikeskuksesta saadun selvityksen mukaan kantelijan toimintamahdollisuuksia Helsingin vankilassa oli kartoitettu sekä vankilan että vankilan terveydenhuollon kanssa. Arviointikeskuksen näkemys siitä, miten Helsingin vankilassa on mahdollista ottaa huomioon kantelijan erityistarpeet ja toteuttaa rangaistusajan suunnitelmaa, vaikuttaa paljon positiivisemmalla kuin miten asiat tosiasiallisesti menivät. Helsingin vankila tuo puolestaan vahvasti esiin vanhassa rakennuksessa liikkumisen ongelmat ja resurssien riittämättömyyden. Vankilan johtajan mukaan henkilökunta on parhaan kykynsä mukaan pyrkinyt auttamaan kantelijaa ja etsimään ratkaisuja monenlaisiin rajoitteisiin ja esteisiin, mihin kantelija valitettavasti oli Helsingin vankilassa törmännyt. Tilanne on kuitenkin ilmeisesti ollut sekä kantelijan että vankilan kannalta vaikea ja epätyytyttävä.

Vaikka asiassa selvästi on pyritty tekemään yhteistyötä arviointikeskuksen, vankilan ja terveydenhuoltoyksikön kesken, kokonaisvaikutelmaksi jää, ettei kantelijan erityistarpeita kyetty Helsingin vankilassa ottamaan riittävästi huomioon. Nähdäkseni aluekeskuksen ja vankilan olisi hyvä yhteistyössä selvittää, kuinka jatkossa voidaan onnistua paremmin – onko tilanne helpompi peruskorjauksen viimeisen vaiheen valmistuttua ja pitääkö

liikuntavammaisille vangeille varattujen paikkojen olemassaolo vankilassa ottaa henkilöstöresursseissa jollakin tavoin huomioon.

3.4

Terveydenhuolto

Kantelija kirjoitti lyhyesti myös terveydenhuollostaan, muun muassa toiveestaan päästä käymään fysiatrian erikoislääkärillä. Kantelija mainitsee, että vankilalääkäristä on tehty kantelu. Vankiterveydenhuollon yksiköstä saadun tiedon mukaan vankiterveydenhuollon yksikön johtajan sijainen on 14.7.2016 vastannut kantelijalle, ettei hoidossa ole tapahtunut virheitä tai laiminlyöntejä. Minulla ei kantelun ja käytettävissäni olevan selvityksen perusteella ole aihetta epäillä, että vankiterveydenhuollon yksikkö olisi menetellyt lainvastaisesti. Tämän vuoksi en ole ryhtynyt tutkimaan asiaa enemmälti.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsitykset Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen tietoon sekä kohdassa 3.3 esittämäni käsitykset Helsingin vankilan tietoon. Lisäksi saatan kohdan 3.3 yhteenvedossa toteamani Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennökset tästä päätöksestäni näiden yksiköiden johtajille.

Lähetän päätökseni tiedoksi Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle sekä Yhdenvertaisuusvaltuutetulle.